

2010: een superjaar voor Slangenarend in Vlaanderen

WOUTER FAVEYTS

Pleisteraars en overvliegers

In de zomer van 2010 hadden Vlaamse vogelkijkers gedurende vele weken aan een stuk de luxe om op verschillende plaatsen tegelijk en zonder veel moeite te kunnen genieten van meerdere Slangenarenden *Circaetus gallicus*. Voor zover geweten was één van de beste jaren ooit voor deze soort in Vlaanderen.

Een opmerkelijk gegeven was dat in totaal niet minder dan zes exemplaren gedurende enige tijd in een bepaald gebied hebben gepleisterd. Nog opmerkelijker was dat in twee gebieden zelfs meer dan één vogel tegelijk werd genoteerd! Op een niet nader genoemde, voor het publiek ontoegankelijke locatie in Limburg pleisterde langdurig een vogel, van 21 juli tot en met 26 augustus. In de Kalkense Meersen te Kalken (O) pleisterde een exemplaar van 22 juli tot en met 7 augustus, met daarna nog losse meldingen op 12 augustus, 14 augustus en 2 september. Een tweede vogel werd genoteerd op meerdere data tussen 1 augustus en 6 augustus. Helemaal te gek was het op het Groot Schietveld te Brecht (A): hier werden in totaal maar liefst drie verschillende exemplaren waargenomen, een nieuw Vlaams en Belgisch maximum. Op 16 juli werden te Brecht twee vogels tegelijk ontdekt, die samen aanwezig bleven tot 5 augustus en op 17 juli werden hier drie vogels samen gezien. Na 5 augustus bleef één van de twee originele vogels aanwezig tot en met 25 augustus. Door kleine verschillen in verenkleed waren de Brechtse vogels individueel herkenbaar. De twee exemplaren die langere tijd bleven pleisteren interageerden geregeld, en daarbij werd zelfs frequent geroepen. Een nadere blik op de bovenvermelde data, en de ruimtelijke spreiding van de gevallen wijst uit dat het om zes verschillende vogels moet zijn gegaan. Het is ongetwijfeld een unicum dat er tegelijk in Vlaanderen zo veel Slangenarenden pleisteren, waaronder op twee locaties meerdere exemplaren samen. Naast de hoger vermelde pleisteraars zijn nog de volgende waarnemingen uit 2010 van overvliegende exemplaren het vermelden waard: 18 mei te Lanaken (L), 19 mei te Turnhout (A), 22 mei te Overpelt (L), 2 juli te Attenhoven (VB), 7 augustus te Zottegem (O), 10 augustus te Oud-Heverlee (VB), 5 september te Deinze (O), 7 oktober te

Slangenarend *Circaetus gallicus*. 27 juli 2010. Kalkense Meersen (O) (Foto: Luc Verroken)

Brecht (A) en 23 oktober te Bree (L). Waarnemingen binnen een straal van 10 km van één van de drie vermelde pleisterlocaties werden, gezien de actieradius van dergelijke grote roofvogels, niet apart behandeld. Samen met de zes pleisteraars komt het aantal gevallen in Vlaanderen in 2010 daarmee op 15.

Waarnemingen van Slangenarend in Vlaanderen hebben traditioneel vrijwel steeds betrekking op onvolwassen exemplaren. Dat was in 2010 niet anders.

Verspreiding in tijd en ruimte

Van de zes pleisterende vogels werd er één enkel in juli waargenomen, vier zowel in juli als augustus en opnieuw één enkel in augustus. De losse waarnemingen van overvliegende exemplaren vonden plaats in de maanden mei (drie), juli (één), augustus (twee), september (één) en oktober (twee). Bij een analyse van de aanvaarde gevallen in Vlaanderen in de periode 1900-2005 bleken de maanden juni en juli de beste maanden voor Slangenarend te zijn, met het grootste aantal in juni (6 van de 12 aanvaarde gevallen) (Faveyts & De Smet 2007).

Wat de ruimtelijke spreiding van de waarnemingen in 2010 betreft was het aantal gevallen netjes verdeeld over de meeste

Vlaamse provincies. Pleisteraars en overvliegers gecombineerd ging het om vier gevallen in Limburg, drie in Antwerpen, twee in Vlaams-Brabant en vier in Oost-Vlaanderen. Enkel West-Vlaanderen moest het dit jaar zonder Slangenarenden stellen. Traditioneel springt het Groot Schietveld te Brecht, met drie verschillende pleisteraars, er uit. Niet toevallig herbergt dit gebied de laatste grote populatie Adders *Vipera berus* in Vlaanderen (Bauwens & Claus 1996). Van de 16 door het BAHC aanvaarde Slangenarenden in Vlaanderen t.e.m. 2008 waren er vijf op het Groot Schietveld (ruim 30%). In 2009 en 2010 zijn daar nog eens acht nieuwe vogels bijgekomen (op een totaal van 33 gevallen in deze jaren), waarvan inmiddels reeds een heel aantal is aanvaard (maar nog niet gepubliceerd) door het BAHC. De aanwezigheid van geschikt voedsel terrein in Limburg verklaart ook daar de aanwezigheid van een lang pleisterende Slangenarend. Het is intrigerend hoe Slangenarenden er in slagen om in het sterk geurbaniseerde Vlaanderen toch nog die schaarse geschikte gebieden te vinden! Het lange verblijf van een vogel in de Kalkense Meersen en omgeving te Oost-Vlaanderen, met zelfs kortstondig twee pleisterende exemplaren, is erg verrassend gezien het ontbreken van

geschikte grotere reptielenprooien in dit deel van Vlaanderen. Van één van deze Oost-Vlaamse vogels werd waargenomen dat hij een Konijn *Oryctolagus cuniculus* sloeg.

Nog steeds een zeldzaamheid

Tot nader order is de Slangenarend in België nog steeds een beoordeelsoort waarvan alle gevallen moeten worden voorgelegd aan het Belgisch Avifaunistisch Homologatie-Comité (BAHC). Tot en met 2008 werden in België in totaal 42 exemplaren aanvaard, waaronder 16 in Vlaanderen. 2008 was het recordjaar totnogtoe, met zes aanvaarde gevallen. Het aantal aanvaarde gevallen in Vlaanderen gaat de voorbije 20 jaar onmiskenbaar in stijgende lijn: op één na dateren alle gevallen van na 1980. In de jaren '80 en '90 werden respectievelijk 2 ex. en 5 ex. aanvaard door het BAHC. Voor de jaren 2000 zijn er tot en met 2008 8 aanvaarde gevallen, en het ziet er naar uit dat daar voor 2010 wel nog een aantal gevallen zullen bij komen (Faveyts & De Smet 2007, www.bahc.be). Zoals voor nogal wat zeldzame soorten het geval is blijven vele meldingen van Slangenarend jammer genoeg ongedocumenteerd bij het BAHC. In de periode 1990-2005 waren er 32 dergelijke ongedocumenteerde gevallen, terwijl er voor diezelfde periode slechts negen aanvaarde gevallen voorliggen (Faveyts & De Smet 2007). Sindsdien is het er niet op verbeterd: voor de jaren 2006-2008 zijn er in Vlaanderen 4 door het BAHC aanvaarde gevallen (alle uit 2008), 2 niet door het

BAHC aanvaarde gevallen en 10 niet-ingediende gevallen. In 2009 werden maar liefst 18 gevallen gemeld in Vlaanderen. Niet minder dan vijf verschillende exemplaren werden dat jaar genoteerd op het Groot Schietveld te Brecht. Het BAHC-rapport voor 2009 is momenteel nog niet verschenen, waardoor het definitieve aantal door het BAHC aanvaarde gevallen voor dat jaar nog niet bekend is.

Nogal wat waarnemers blijken niet de moeite te nemen om gevallen van Slangenarend in te dienen. Dit heeft vermoedelijk te maken heeft met het toegenomen aantal meldingen, waardoor een enigszins subjectief gevoel ontstaat dat de Slangenarend niet zo zeldzaam meer is. Het opvallende voorkomen in zowel 2009 en 2010 zal deze tendens vermoedelijk nog versterken, zeker bij recent gestarte vogelkijkers. Hoewel de Slangenarend onmiskenbaar niet meer de grote rariteit is van enkele decennia terug, kan niet worden ontkend dat het wel nog steeds een zeldzaamheid is, die bovendien erg veel ruimte laat voor determinatiefouten (bv. bleke Buizerd *Buteo buteo*).

Van een aantal gevallen uit 2010 ontving het BAHC inmiddels reeds een beschrijving. Om het opmerkelijke voorkomen in 2010 en de status van de soort te kunnen documenteren is het wenselijk dat alle gevallen zo veel als mogelijk voor beoordeling zouden worden ingediend. Bij deze worden alle betrokken waarnemers dan ook opgeroepen om hun nog niet-ingediende waarnemingen

van Slangenarend in te dienen, en dit via het daartoe bestemde invulformulier op de website van het BAHC www.bahc.be. Het BAHC behandelt in beginsel gevallen van soorten en ondersoorten waarvan in een periode van tien jaar gemiddeld tien gevallen per jaar zijn aanvaard. Het wordt interessant om op te volgen of het aantal gevallen van Slangenarend in de toekomst dermate zal blijven toenemen dat deze soort misschien op termijn van de lijst van te beoordelen soorten zou verdwijnen. Zo ver zijn we echter nog lang niet, dus tot nader order is dat louter speculatie. Met in 2009 en 2010 respectievelijk 18 en 14 gemelde gevallen belooft het in de toekomst in elk geval interessant te worden.

Oorzaken van de toename

De oorzaak van de toename van het aantal waarnemingen van Slangenarend in Vlaanderen kan in de eerste plaats gelinkt worden aan de lichte stijging van de Franse populatie, die voor de periode 2000-2002 werd geschat op 2.400-2.900 broedparen (Malafosse & Joubert 2004). De toename van zuiderse soorten in Noord-West-Europa wordt vaak ook geweten aan de opwarming van het klimaat. De Slangenarend past daarmee in het rijtje van soorten als Kleine Zilverreiger *Egretta garzetta*, Bijeneter *Merops apiaster*, Cettis Zanger *Cettia cetti*, enz. Een toenemend aantal gevallen van Slangenarend wordt niet alleen opgemerkt in Vlaanderen en België, maar ook elders in noordelijk Europa. In Nederland werden voor de periode 1800-1999 12 vogels aan-

Slangenarenden *Circaetus gallicus*. 25 juli 2010. Groot Schietveld, Brecht (A) (Foto: Dany Tielens)

Slangenarend *Circaetus gallicus*. 24 juli 2010. Groot Schietveld, Brecht (A)
(Foto: Glenn Vermeersch)

vaard (van den Berg & Bosman 1999). Vanaf 2000 t.e.m. 2008 is dat aantal maar liefst verviervoudigd tot 46 vogels, waarvan negen in 2008 (net als in België een recordjaar) (Ovaa *et al.* 2009). In het licht van dit toenemend aantal gevallen in noordelijk Europa is het overigens interessant om te wijzen op de simulatie van de toekomstige verspreiding van de soort (Huntley *et al.* 2007). Volgens deze laatste publicatie kan de Slangenarend zich in de toekomst in onze contreien vestigen als broedvogel, en verder noordelijk tot in zuidelijke Scandinavië. Anderzijds moet er ook op gewezen worden dat de soort vroeger, tot in de negentiende eeuw, een vaste broedvogel was in noordelijk Europa, tot in Denemarken (Gensbol 1995). Omstreeks 1850 werd de soort ook als broedvogel gemeld in ons land, nabij Eupen (Lg) (Van Havre 1928).

Wouter Faveyts,
Moerbekeplein 24 bus 1,
B- 9500 Geraardsbergen
wouter.faveyts@telenet.be

Referenties

- Bauwens D. & Claus K., 1996. *Verspreiding van amfibieën en reptielen in Vlaanderen*. De Wielewaal Natuurvereniging vzw, Turnhout
- Faveyts W. & De Smet G. 2007. Zeldzame roofvogels in Vlaanderen. *Natuur.oriolus* 73(3)BIJLAGE: 75-88
- Gensbol B., 1995. *Roofvogels van Europa, Noord-Afrika en het Midden-Oosten*. Schuyt & Co, Haarlem
- Huntley B., Green R.E., Collingham Y.C. & Willis S.G., 2007. *A climatic atlas of European breeding birds*. Durham University, The RSPB and Lynx Editions, Barcelona
- Malaufosse J.-P. & Joubert B., 2004. Circaète Jean-le-Blanc, pp. 60-65, in Thiollay J.-m. & Bretagnolle V. (coord.), *Rapaces nicheurs de France. Distribution, effectifs et conservation*, Delachaux et Niestlé, Paris
- Ovaa A., Groenedijk D., Berlijn M. & CDNA. 2009. Rare birds in the Netherlands in 2008. *Dutch Birding* 31(6): 331-352
- van den Berg A.B. & Bosman C., 2001. *Zeldzame vogels van Nederland*. Uitgeverij van de KNNV, Utrecht – tweede herziene druk
- Van Havre G.C.M., 1928. *Les oiseaux de la faune belge*. Brussel, M. Lamertin

Samenvatting – Abstract - Résumé

In 2010 werd één van de hoogste aantallen Slangenarenden *Circaetus gallicus* ooit vastgesteld in Vlaanderen. Het ging hierbij om niet minder dan 6 pleisterende vogels waarvan zelfs 3 ex. in één gebied, met als vroegste datum 21 juli en als laatste 25 augustus. Verder waren er ook in totaal negen gevallen van overvliegende vogels, met 18 mei als vroegste datum en 23 oktober als laatste. Dit alles past in een opwaartse trend die zich de laatste jaren begint af te tekenen. Het aantal broedvogels in Frankrijk is licht toegenomen en met de klimaatverandering wordt een noordwaartse areaaluitbreiding voorspeld voor deze soort.

2010 – a bumper year for Short-toed Eagle in Flanders

In 2010 the largest number ever of Short-toed Eagles Circaetus gallicus was observed in Flanders. This refers to no less than 6 birds stopping over of which 3 were in one area with the earliest date of 21st July and latest date 25th August. In addition there were more than 9 instances of over-flying birds with 18th May as the earliest date and 23rd October as the latest. This is in line with an

increasing trend which has begun to be seen during recent years. The number of breeding birds in France has slightly increased and with climate change a northwards expansion of the species would be expected.

2010 – une année excellente pour le Circaète Jean-le-Blanc en Flandre

En 2010, on a dénombré en Flandre le plus grand nombre jamais constaté de Circaètes Jean-le-Blanc Circaetus gallicus. Il s'agissait de pas moins de 6 individus faisant escale dont 3 exemplaires dans une même zone, le premier arrivant le 21 juillet et le dernier le 25 août. En outre, on a relevé 15 d'oiseaux de passage, le premier observé le 18 mai et le dernier le 23 octobre. Tout cela s'inscrit dans une tendance à la hausse ces dernières années. Le nombre d'oiseaux nicheurs en France a légèrement augmenté et avec le changement climatique on prévoit une extension vers le nord pour cette espèce.